

УДК 378.147:51:371

*ЮРІЙ КОЗЛОВСЬКИЙ, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та інноваційної освіти,
Національний університет "Львівська політехніка", Україна
ORCID iD 0000-0003-1006-0130
yuriy.m.kozlovskiy@lpnu.ua*

ГАРМОНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ

*YURIY KOZLOVSKYI, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head
of the Department of Pedagogy and Innovative Education, Lviv
Polytechnic National University, Ukraine*

HARMONIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS AT HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENT BY APPLYING THE INTEGRATED APPROACH

У статті обумовлено, що міждисциплінарна ціннісно орієнтована освіта передбачає певну систему знань фахівця та досягнення гармонії між раціональним і духовним у процесі професійної діяльності. Автором здійснена спроба обґрунтувати інтегративний підхід до гармонізації освітнього процесу закладу вищої освіти, використовуючи вивчення й аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів, узагальнюючи науково-теоретичні і дослідницькі дані для впровадження інтегративного підходу, порівняння та логічних методів аналізу. Доведено, що інтеграційними засобами передбачено створювати відкриті системи освіти, акцентувати на національних зацікавленнях, реформувати науку в закладах вищої освіти, посилювати фундаментальну й методологічну складові в новітній педагогіці, по-іншому структурувати й наповнювати освітній зміст, розвивати освітньо-педагогічне передбачення тощо. Загалом зроблений висновок, що освіта розвивається від простішого до складнішого за принципом теорії гармонії.

Ключові слова: гармонія, гармонізація, освітній процес, заклади вищої освіти, інтегративний підхід.

Summary. In the modern educational space, the process of personality formation is related with organization of the integrated valuable environment, aimed at harmonization of the living environment of people and society. The interdisciplinary value-focused education suggests an integral system of specialized knowledge to reach the harmony between the rational and spiritual aspects in the process of professional activity. The aim of the research is to substantiate the integrated approach to harmonization of the educational process of a higher education establishment. In the research, the authors studied and analyzed philosophical, sociological, psycho-pedagogical literature of domestic and foreign scientists, consolidated the scientific-theoretical and research data for introduction of the integrated approach, comparison and logical methods of analysis. The life harmony of a society is focused, shaped and implemented on the basis of the ideas of general human, religious, and national values, which determine the axiological principle of life harmonization. At the current stage,

training of specialists is characterized by the absolute transition from the educational to the scientific-educational process and by a considerable separation of the educational, scientific and valuable components in the professional activity. Harmony is considered as a correlation of the parts and the total, amalgamation of a set of an object's constituents into one natural integrity, whereas splitting of a number into two components, which create a harmonious proportion, is called a harmonious division or a golden ratio. The behavior of any system can be manifested as a continuous line of harmonies, each preceded by a time coefficient. In the process of cognition and manifestation of spiritual freedom, self-fulfillment and harmony on the base of the values, it is reasonable to follow the way of education in the direction of life harmonization and improvement of its harmonious form. The tendencies of free social development demonstrate that the educational form, which is considered to be perfect, will be inevitably caused by the axiological direction of the educational process. The integrated means of education suggest creation of open systems of education, stress on the national interests, reforming of science at higher education

establishments, intensification of the fundamental and methodological components in the innovative pedagogics, changes in the structure and content of education, development of educational-pedagogical expectations, etc. Educational integrology is combined with new ways of the pedagogical science development, foremost pedagogical praxeology, instrumental didactics, energy-informational and cyber pedagogics, imitation and multi-dimensional pedagogical models. Therefore, education is shaped from the simplest to more complicated elements following the principle of the theory of harmony.

Key words: harmony, harmonization, educational process, higher education establishments, integrated approach

Мета: обґрунтувати доцільність гармонізації освітнього процесу закладу вищої освіти на основі інтегративного підходу.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасна освіта повинна формувати ціннісні знання про самоорганізацію і становлення гармонійного громадянського суспільства, входження людини і суспільства в гармонію природи. Ціннісно орієнтована міждисциплінарна освіта дає імпульс людині для розвитку життєдіяльності, відкриває шляхи формування культурного, професійного, здорового суспільства. Новітня освіта, що ґрунтується на інтеграції низки методів і галузей знань, дозволяє цілісно усвідомити світобачення і приріст творчого потенціалу індивіда: єдність особистості, природи й суспільства породжує етичні положення гармонізації їхнього співіснування, а в освітній сфері – відхід від наочної диференціації знання й пошук оптимальних методів його інтеграції (Буланова-Топоркова, 2002).

Інтеграція сучасної освіти надзвичайно складна як суспільний феномен, де поступ освіти зумов-

лений зовнішніми чинниками і власним розвитком, який спрямований на запити конкретної історичної доби, потребує якісно нового підходу до вивчення проблем освіти (Огнев'юк & Сисоєва, 2012). Інтеграція є вкрай широкою й багатоаспектною категорією, яка охоплює усі процеси діяльності людини – від інтеграції країн та інтеграції навчальних методів. В освітніх межах вона повинна ґрунтуватися на загальних педагогічних, дидактичних, виховних, управлінських законах і закономірностях.

Стихійний характер суспільного розвитку, неконтрольоване економічне і науково-технічне зростання, дегуманізація в галузі культури призвели до гострих катаклізмів у сучасному суспільстві. Багато вчених причинами цього явища вважають абсолютизацію в суспільному розвитку необмеженого панування людини над можливостями природи. Наукова і науково-технічна діяльність у закладах вищої освіти – невід'ємна складова навчальної роботи, що покликана інтегрувати наукову, навчальну й виробничу діяльність.

Науковий обіг нині налічує багато різновидів інтеграції: педагогічну, дидактичну, управлінську, психологічну, соціальну, державну, інтеграцію впливу тощо. Аби якнайкраще ввести інтеграцію у практику, дослідники прагнули, передусім, до забезпечення теоретико-методологічних основ інтеграційних процесів, дедалі актуальніших і перспективніших у розвитку суспільства, насамперед науки й освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Едукація як ефективний засіб цілісності навчально-виховного процесу, особливо в закладах вищої освіти технічного профілю, досліджувалася у працях А. Кочубей (2013). Не менш важливими є розробки освітології – нового наукового напрямку інтегрованого дослідження сфери освіти В. Огнев'юком та С. Сисоєвою (2012).

Важливі підвалини формування цілісного гармонійного навчального процесу сформовані І. Підласим (2012). Дослідник трактує едукацію як поєднання навчальних, виховних і розвивальних процесів з власними метою і завданнями, принципами й умовами, змістом і формами, методами й засобами. На триєдність навчання – виховання – розвиток істотно впливає соціальне замовлення: складові підготовки фахівців одночасно взаємозалежні й автономні, що зумовлює різне їхнє значення залежно від видів тієї чи іншої діяльності. Логічно, в одній ситуації переважатиме опанування інформації, в іншій – формування поведінкового досвіду. Таке співвідношення і слугує визначенням змісту і стилю едукації.

Синергетична концепція культури А. Свідзинського (2009) може слугувати методологічним орієнтиром у формуванні ціннісного гармонійного світогляду студентів закладів вищої освіти, теоретичні основи якого розвиваються вже тривалий час: від прокомуністичного варіанту "гармонійно розвиненої особистості" (Льїн, 1983) до реальних спроб гармонізувати навчальні, виховні та розвивальні аспекти в закладах вищої освіти. Проблему міждисциплінарної ціннісно орієнтованої освіти в контексті гармонізації життєдіяльності людини, природи і суспільства ґрунтовно досліджував Бриндін (2012), намагаючись спрогнозувати образ людини майбутнього.

Утім, питання гармонізації освітнього процесу на засадах інтегративного підходу вивчено недостатньо, що й зумовило вибір тематики дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні природу сприймають як гармонійну, взаємопов'язану світобудову. Усебічність і гармонійність – це два природні, взаємозумовлені аспекти єдності особистості: чим більш розвинений світогляд у людини, тим вона гармонійніша (Льїн, 1983, с. 62). Позаяк гар-

монійність не є рівномірністю розвитку сторін, а високим ступенем упорядкування різних аспектів індивіда, багатогранністю, розчленованістю і водночас інтегральністю психічних ознак та талантів, розвитком вищих соціально важливих чуттів; гармонією, породженою індивідуальною винятковою системою всіх струн сутності людини, де ціле як ціль, як лейтмотив визначає звучання часток.

Здійснення життєдіяльності на основі гармонійних цінностей людини і культурно-раціональних вартісностей суспільства визначають аксіологічний принцип гармонізації життєдіяльності (Бриндін, 2012). Гармонійна життєдіяльність суспільства орієнтується, утілюється і здійснюється на основі смислів гармонійних культурно-раціональних цінностей, тобто гармонійних культурно-раціональних смислів. гармонійні культурно-раціональні цінності виконують функцію регулятора групової згуртованості та активності у формуванні досконалої життєдіяльності.

Людство здатне ввійти в гармонію Всесвіту, якщо кожна особа продемонструє духовну свободу, самореалізується. У світі духовної свободи втілюються гармонійні культурно-раціональні якості. Духовна свобода є передумовою ціннісно-орієнтованої поведінки. Кожен людський учинок має духовну основу, що визначає духовний рівень і досвід особи. Шляхом накопичення досвіду духовної свободи вона стає духовною істотою.

Сьогодні в підготовці фахівців спостерігаємо абсолютний перехід від навчально-освітнього до науково-освітнього процесу. Заклади вищої освіти неспроможні будуть найближчим часом сповна замінити академічну науку з фундаментальністю й прикладним спрямуванням, позаяк немає кадрів, лабораторій і методології для комплексних наукових досліджень. Поєднання навчання і наукової творчості без істотної втра-

ти якості двох видів діяльності неможливе (Єгорова, 2008, с. 74). З одного боку, завдяки інтеграції зростають результативність та ефективність досліджень, якість освіти й підготовки науково-технічних кадрів, ефективність використання коштів з бюджету, активізується взаємозв'язок з бізнесом і процеси комерціалізації результатів прикладних наукових розробок, молодь залучається до дослідницької діяльності тощо; з іншого – можливих результатів та негативних наслідків інтеграції досі не виявлено. Варто зазначити, що для вдалої інтеграції наукових розвідок та освітньої практики закладам вищої освіти за новітнього розвитку інформаційних і комунікаційних технологій належить вирішити проблеми інтеграції освітніх і науково-виробничих інформаційних ресурсів.

Тематика наукових розвідок у закладі вищої освіти переважно має галузевий напрям. Іноді хибно вважають, що проблеми освіти і педагогічної науки – перевага винятково педагогічних вишів та спеціалізованих кафедр. Це шлях до одностороннього бачення фахових рис працівників закладу вищої освіти, коли їхні педагогічні та галузеві знання і навички розглядають відокремлено. Часто-густо здібний науковець з належними якісними та кількісними показниками наукової діяльності виступає недостатньо вправним фахівцем у педагогіці і психології, а чудовий педагог – у галузевій науці. У сучасному ЗВО має бути великий вибір факультетів, щоб якнайповніше представити всі важливі науки: і природничо-математичні, і гуманітарні. За належної деталізації маємо на увазі великий набір насамперед класичних, "чистих" фундаментальних наук, міждисциплінарних модерних напрямів з найрізноманітнішими, у минулому класичними, "чистими" науками. Отож універсалізм у науці – ключова, визначальна ознака університетів, які повсякчас слугували й освітніми, і науковими установами (Свідзінський, 2009).

Лише за такого поєднання зазначених функцій ЗВО водночас з розмаїттям наукових інтересів і навчальних перспектив можливе забезпечення повноцінної освіти, позаяк у відомих університетах викладали й викладають активні вчені. Звідси доходимо висновку, що власне університетська наука одержує додаткові стимули розвитку, на початкових етапах залучаючи найздібніших студентів до наукової діяльності. Кожен факультет повинен мати науково-дослідні інститути, де викладачі, яких звільнено від викладання, могли б за бажання читати спецкурси, проводити семінари тощо.

На нашу думку, аби досягти такої цілі, потрібно виконати певні завдання: розвивати наукові дослідження як основу фундаменталізації освіти, підготовки сучасного спеціаліста; природно поєднувати ґрунтовні, пошукові і прикладні розвідки з конкурентоспроможними комерційними розробками; активно розвивати наукові дослідження, спрямовані на покращення багаторівневої освітньої системи; застосовувати нові освітні й інформаційні технології, удосконалювати науково-методичне забезпечення навчального процесу, якість підготовки й підвищення фаху науково-педагогічного персоналу; удосконалювати систему планування і фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; підтримувати напрацювання в галузі високих технологій для виробництва на їхній базі товарів і надання послуг, зокрема, внутрішнім і зовнішнім ринкам; розширювати міжнародну інтеграцію, залучаючи інвестиції з-за кордону; забезпечувати умови для підготовки й перепідготовки кадрів у галузі інновацій і науково-технічного підприємництва, які дають змогу збільшити інноваційну активність, комерціалізацію результатів наукових розвідок; розвивати правову базу інтелектуальної власності. Проекти підтримують власне науку в ЗВО з новим устаткуванням, яке стимулює академічні організації

до співпраці, залучаючи учених та організовуючи колективні наукові дослідження.

Інтеграційними горизонтами освіти передбачено створювати відкриті системи освіти, акцентувати на національних зацікавленнях, реформувати науку у ЗВО, посилювати фундаментальну й методологічну складові в новітній педагогіці, по-іншому – структурувати й наповнювати освітній зміст, розвивати освітньо-педагогічне передбачення тощо.

Під гармонією треба розуміти співрозмірність частин і цілого, злиття низки складових об'єкта в одне природне ціле. У гармонії зовнішньо виявляються внутрішнє впорядкування й міра буття, внутрішнє й зовнішнє, людина й середовище, дійсність і фантазія. Її протилежність – дисгармонія, розлад і антагонізм. Давньогрецька філософія трактувала гармонію як організованість Всесвіту, космосу, що протидіє безладдю. Геракліт розумів під гармонією цілісність протилежностей, внутрішню цілісність; Аристотель гармонію вважав цілісністю й завершеністю цілого, цілісністю розмаїття; Кант – узгодженістю поміж розумом і чуттєвістю.

З нашої позиції, шукати закони формування сутності освіти можна й виявленням подібностей з теорією гармонії, передусім у музиці. Як теоретичними, подекуди математичними засобами суцільне поєднання музичних звуків народжує симфонію або сонату, так і комбінації знань мають підлягати закономірностям математики й довершеності. Дисонанси в музиці фахівець відчуває миттєво. Виявити ж дисонанси поєднання знань у навчальних курсах або темах – процес тривалий і неоднозначний, як дидактичною метою задаються обсяг, інформація, форма, а закони мають створювати знання за цілями здобуття такої мети.

На початку ХХ століття якийсь період часу функціонувала акордна навчальна система стосовно

законів формування суті освіти, навчальних курсів, їхніх акордів, однак вона широко не розвинулась. Терцева структура акордів ґрунтується на природних акустичних передумовах, передусім натуральному звукоряді. В акордних послідовностях виявляються їхні функції: стійкі (центральної акорд ладу, що визначає тональність, тоніка) і нестійкі. Акорди та їхні слідування не тільки підпорядковані ладофункціональним законам, а й мають власні колористичні ознаки. Гармонізація утворює гармонійний супровід певної мелодії. Одна й та сама мелодія може гармонізуватися по-різному, що дає змогу гармонійного варіювання. Розкладання числа на дві складові, що формують гармонійну пропорцію, називають гармонійним поділом, або золотим перерізом. Здебільшого гармонійні коливання є єдиним типом коливань, форма яких не спотворюється за відтворення, що визначає їхнє особливе значення та змогу подання негармонійних коливань як гармонійних. Відомо, що поведінку будь-якої системи можна відтворити нескінченним рядом гармонік із часовим коефіцієнтом перед кожною.

Теорія гармонії, або математична теорія ніяк не перешкодила естетичному її сприйняттю, то ж коригування освіти згідно із законами гармонії відповідно не порушує її людського, особистісного звучання, і навіть навпаки. Здатність досягати гармонії між раціональним і духовним робить людину особистістю, що дозволяє їй здійснювати гармонійний розвиток через духовне множення, коли матеріальне множення на благо вона робить відповідно до духовного. Духовне множення людина здійснює духовним сіянням і жнивими за духовними законами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Поняття освіти і виховання практично скрізь ототожнюють, трактуючи їх як одну з найдовершеніших форм діяльності людини, де на гумані-

стичних і просвітницьких засадах формується мікросвіт особи. Зазначений підхід наближений до визначення едукативі загалом як освіта – виховання – культура. Формування особистості починається з виховання, що пов'язане з формуванням етичної ціннісної орієнтації, людських якостей, досягненням гармонійної цілісності свідомості душі і плоті, набуттям здатності досягати гармонії між раціональним і духовним. Можливості освітньої інтегративності – узагальнення дидактичних, виховних, розвивальних, наукознавчих, культурологічних аспектів передання досвіду від покоління до покоління, окреслюючи гармонійний освітній простір нинішнього суспільства.

Отже, інтегрований підхід до організації систем освіти на всіх щаблях передбачає інтегроване знання стосовно освіти, перетворення класичної педагогіки на сучасну. Він поєднується з новими шляхами розвитку педагогічної науки, передусім з такими, як: педагогічна праксеологія, інструментальна дидактика, енергоінформаційна та кібернетична педагогіка, імітаційне моделювання й багатомірні педагогічні моделі. Якщо рівень знанневих структур – це акорди й сонати, мотиви з акомпанементом, один або кілька інструментів, то рівень інтеграції наукової і навчальної діяльності – симфонії вже з потрібним оркестром, а рівень особистісної інтеграції, інтеграції виховних впливів – опери, у яких задіяно й інструменти, і людей.

До подальших напрямів дослідження належить виявлення особливостей гармонізації освітнього процесу в технічному закладі вищої освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Брындин, Е. Г. (2012). Междисциплинарное ценностно-ориентированное образование по гармонизации жизнедеятельности человека и общества. *Образ человека*

будущего: кого и как воспитывать в подрастающих поколениях. Киев: Скиф, Т. 2.

Егорова, Ю. А. (2008). Проблема интеграции науки и образования. *Современные наукоемкие технологии*, 1, 74–75.

Ильин, В. С. (1983). Теоретико-методологические основы процесса формирования всесторонне развитой гармоничной личности (проблемы целостного подхода). *Интегральные процессы в педагогической науке и практике коммунистического воспитания и образования*. Москва: АПН.

Козловський, Ю. М., Козловська, І. М. (2015). Едукаційна інтеграція. Львів: Сполом.

Козловський, Ю. М. (2015). Гармонізація едукативного процесу вищого навчального закладу на засадах інтегративного підходу. *Проблеми освіти*, 85, 97–102. Київ.

Кочубей, А. (2013). Едукація як ефективний засіб цілісності навчально-виховного процесу в технічному ВНЗ. *Нова педагогічна думка*, 1.2, 32–36.

Огнев'юк, В. О., Сисоєва, С. О. (2012). Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти. *Рідна школа*, 4–5, 44–51.

Буланова-Топоркова, М. В. (2002). Педагогика и психология высшей школы. Ростов н/Д: Феникс.

Підласий, І. П. (2012). Спільна дія. Харків: Основа.

Свідзинський, А. (2009). Синергетична концепція культури. Луцьк: Волин. обл. друкарня.

REFERENCES

Bryndin, E. G. (2012). *Mezhdisciplinarnoe cennostno-*

orientirovannoe obrazovanie po garmonizacii zhiznedeyatel'nosti cheloveka i obshchestva. [Interdisciplinary value-oriented education for the harmonization of human and social life]. *Obraz cheloveka budushchego: kogo i kak vospityvat' v podrastayushchih pokolenih*, 2, 96–105. [The image of a person of the future: who and how to educate in the younger generations]. Kiev: Skif. [in Ukrainian].

Bulanova-Toporkova, M. V. (2002). (ed.). *Pedagogika i psihologiya vysshej shkoly* [Pedagogika i psihologiya vysshej shkoly]. Rostov on Don: Feniks. [in Russian].

Egorova, YU. A. (2008). Problema integracii nauki i obrazovaniya. [The problem of integrating science and education]. *Modern high technologies*, 1, 74–75. [in Russian].

Il'in, V. S. (1983). Teoretiko-metodologicheskie osnovy processa formirovaniya vsestoronne razvitoj garmonichnoj lichnosti (problemy celostnogo podhoda) [Theoretical and methodological foundations of the process of forming a comprehensively developed harmonious personality (problems of a holistic approach)]. *Integral'nye processy v pedagogicheskoy nauke i praktike kommunisticheskogo vospitaniya i obrazovaniya* [Integral processes in pedagogical science and practice of communist upbringing and education]. (pp. 58–74). Moscow: APN SSSR [in Russian].

Kochubei, A. (2013). *Edukatsiia*

yak efektyvnyi zasib tsilisnosti navchalno-vykhovnoho protsesu v tekhnichnomu VNZ [Education as an effective means of the integrity of the educational process in a technical university]. *Nova pedahohichna dumka* [New pedagogical thought], 1.2, 32–36. [in Ukrainian].

Kozlovskiy, Yu. M. (2015). Harmonizatsiia edukatsiinoho protsesu vyshchoho navchalnoho zakladu na zasadakh intehratyvnoho pidkholdu. *Problemy osvity*, 85, 97–102. [Harmonization of the educational process of higher education on the basis of an integrative approach. Problems of education]. Kiev [in Ukrainian].

Kozlovskiy, Yu. M., & Kozlovskaya, I. M. (2015). *Edukatsiina intehrolohiia* [Educational integrality]. Lviv: Spolom [in Ukrainian].

Ohnev'iuik, V. O., & Sysoieva S. O. (2012). *Osvitolohiia – naukovyi napriam intehrovanoho doslidzhennia sfery osvity* [Education as an effective means of the integrity of the educational process in a technical university]. *Ridna shkola*, 4–5, 44–51. [New pedagogical thought] [in Ukrainian].

Pidlasyi, I. P. (2012) *Spilna diia* [Joint action.]. Kharkiv: Osнова [in Ukrainian].

Svidzynskiy, A. (2009). *Synerhetychna kontseptsiiia kultury* [Synergetic culture concept]. Lutsk: Volyn. obl. drukarnia [in Ukrainian].

Стаття надійшла 14.10.2020 р.